

СУБОТИЦА
SZABADKA
SUBOTICA
SUBOTICA
2024

13. МЕЂУНАРОДНА МЕТОДИЧКА КОНФЕРЕНЦИЈА

КОМПЕТЕНЦИЈЕ

13. NEMZETKÖZI MÓDSZERTANI KONFERENCIA

КОМПЕТENCIÁK

13. MEĐUNARODNA METODIČKA KONFERENCIJA

КОМПЕТЕНЦИЈЕ

13TH INTERNATIONAL METHODOLOGICAL CONFERENCE

COMPETENCES

13. Међународна методичка конференција

КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Зборник радова

Датум одржавања: 7–8. новембар 2024.

Место: Универзитет у Новом Саду, Учитељски факултет на мађарском наставном језику,
Суботица, ул. Штросмајерова 11., Република Србија

13. Nemzetközi Módszertani Konferencia

КОМПЕТENCIÁK

Tanulmánygyűjtemény

A konferencia időpontja: 2024. november 7–8.

Helyszín: Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar,
Szabadka, Strossmayer utca 11., Szerb Köztársaság

13. Međunarodna metodička konferencija

КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Zbornik radova

Datum održavanja: 7–8. studeni 2024.

Mjesto: Sveučilište u Novom Sadu, Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku,
Subotica, ul. Strossmayerova 11., Republika Srbija

13th International Methodological Conference

COMPETENCES

Papers of Studies

Date: November 7–8, 2024

Address: University of Novi Sad, Hungarian Language Teacher Training Faculty,
Subotica, 11 Štrosmajerova str., Republic of Serbia

Издавач

Универзитет у Новом Саду
Учитељски факултет на мађарском наставном језику
Суботица

Kiadó

Újvidéki Egyetem
Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar
Szabadka

Izdavač

Sveučilište u Novom Sadu
Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku
Subotica

Publisher

University of Novi Sad
Hungarian Language Teacher Training Faculty
Subotica

**Одговорни уредник / Felelős szerkesztő /
Odgovorni urednik / Editor-in-chief**

Valéria Pintér Krekić

Уредник / Szerkesztő / Urednik / Editor

Márta Törteli Telek
Éva Vukov Raffai

**Технички уредник / Tördelőszerkesztő /
Tehnički urednik / Layout editor**

Attila Vinkó
Zsolt Vinkler

+381 (24) 624 444
magister.uns.ac.rs/conf
inter.conf@magister.uns.ac.rs

ISBN 978-86-81960-32-5

Суботица – Szabadka – Subotica – Subotica
2024

САДРЖАЈ
TARTALOM
SADRŽAJ
CONTENTS

Babcsányi-Tóth Gabriella, Inczedy Piroska, Appl Zsuzsanna	13
A Waldorf pedagógiában rejlő lehetőségek a szociális kompetencia fejlesztésére	
Balogh Mónika	21
Interkulturális óvodai projekt bemutatása	
Anetta Bacsa-Bán, Sándor Kolacsek	31
Continuous Professional Development for Vet Teachers: Opportunities and Obstacles Based on a Case Study	
Bencéné Fekete Anikó Andrea	45
Tanulási kompetenciák fejlesztése a felsőoktatásban: Elméleti alapok és gyakorlati megközelítések	
Gyula Bíró	53
An innovative approach to teaching philosophy and ethics, integrating subjects	
Biró Violetta	62
Komplex művészetterápia bántalmazott serdülőkorú lányok körében	
Borsos Éva	70
A 4. éves tanító szakos hallgatók oktatási kompetenciája	
Dávid János	77
A hulladékmentes életmódhoz szükséges kompetenciák kialakítása kisiskolás korban	
Halasi Szabolcs, Borsos Éva, Námesztovszki Zsolt, Stajer Anita	87
A digitális eszközök használata és a fizikai aktivitás közötti összefüggés a vajdasági alsó osztályos tanulók esetében	
Ladnai Attiláné, Demeter Gáborné, Komlósi Veronika Júlia, Hoss Alexandra	94
Innovatív szemlélettel a neurodivergens gondolkodású gyermekekért	

Marija Lorger , Mirna Putica, Ivan Prskalo	105
Opće i specifične kompetencije učitelja za provođenje sata Tjelesne i zdravstvene kulture	
Mező Katalin, Mező Ferenc	112
Tanuló-központú tanítást/tanulást támogató tanári kompetenciák	
Ivana Nikolić, Ivan Prskalo, Lana Mađar	122
Tjelesna aktivnost i sedentarno ponašanje roditelja i djece predškolske dobi	
Papp Zoltán, Manojlovic Heléna, Bükki Eszter, Kovács Elvira	129
Mesterséges intelligencia a szakképzésben: Tanári kompetenciák, kihívások és fejlesztési igények magyarországi és szerbiai kitekintésben	
Stankov Gordana, Papp Zoltán, Szilágyiné Szinger Ibolya	148
Matematikai és kognitív kompetenciafejlesztés táblázatos betűrendezés feladaton alapuló ismétléses permutációk tanításával óvodás és általános iskolás gyerekeknek	
Гордана Станков, Габриела Тот-Бабчањи	160
Алгебарске структуре и ученичке компетенције	
Draženko Tomić	168
Načelo zornosti u nastavi, prema časopisu <i>Kršćanska škola</i>	
Mariann Tóth	175
Application Possibilities of Drama Pedagogy in Secondary Church Schools Based on Interviews	
Törley Gábor, Bernát Péter	187
Típusfeladatok megoldási módszerei táblázatkezeléssel és programozással	
Smiljana Zrilić, Anđela Knežević, Karmen Travirka Marčina	197
Kompetencije studenata završnih godina učiteljskih studija za prepoznavanje darovite djece	
Vedrana Živković Zebec, Ines Pacek	208
Representation of Characters with Disabilities in Picture Books	
Аутори / Szerzők / Autori / Authors	217

NAČELO ZORNOSTI U NASTAVI, PREMA ČASOPISU *KRŠĆANSKA ŠKOLA*

DRAŽENKO TOMIĆ

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Republika Hrvatska
drazenko.tomic@ufzg.hr

Sažetak

U članku su predstavljeni rezultati istraživanja napisâ o provođenju zornosti („zorna obuka“) u nastavi u časopisu *Kršćanska škola* (Zagreb, 1897.-1945.). Utvrđeno je kako časopis promiče načelo zornosti u nastavnim predmetima, ponaosob u periodu ga je uređivao Matija Seigerschmied (1897.-1906.). Zornost se promiče kroz članke, pa i one koji nemaju izravnu vezu s primarnom preokupacijom časopisa, npr. „Zornost u nastavi zemljopisa“ ili „Zornost u nastavi matematike“. „Zorna metoda“ se promovira i kroz „Vjesnik“ (rubrika u časopisu) i to prenošenjem vijesti iz svijeta koje podupiru uvođenje zorne metode u nastavu. Povremeno se u časopisu objavljuju i kritike „zorne obuke“ te se ističu mogući nedostaci u njezinom provođenju posebno u nastavi vjeronauka, iako, općenito je zamjetan odklon od tzv. „dogmatičkog“ pristupa poučavanju. Tekst je rezultat istraživanja na projektu *Nove teme u hrvatskoj filozofiji od 1874. do 1945. godine*, IP-2022-10-5438 koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

Ključne riječi: primarno obrazovanje, metodika nastave, pomagala u nastavi, hrvatska periodika, *Kršćanska škola*

1. Uvod

Pojam *zor* (ili *zrenje*) Kutleša (2012) prokazuje kao spoznajno teorijski pojam: nadosjetilno, ali ipak očigledno i neposredno shvaćanje biti nekog objekta; jasno mišljenje. Pojam *zor* poistovjećen je s pojmom *percepcija* kod Filipovića (1989). Kao sinonim za pojam *percepcija* naveden je pojam *zamjedba*. Percepcija jest „cjelovit doživljaj kojim neposredno preko svojih osjetilnih organa održavamo različite predmete i pojave okolnog svijeta. Percepcija se osniva na osjetnim podacima, ali ona nije zbroj osjeta, nego organizirana osjetna cjelina u kojoj svaki osjetni podatak ima svoje posebno, cjelinom određeno značenje“ (Filipović, 1989: 246). *Zorna nastava* jest ona nastava koja se temelji na primjeni didaktičkoga principa zornosti (očiglednosti) uz pomoć stvarnih predmeta, izravnog promatranja okoline, umjetnim nastavnim sredstvima i drugim kako bi se potpomogla cjelovitost osjetilnog iskustava pri učenju nekih činjenica (*Hrvatska enciklopedija*).

U 18. i 19. st. kao svojevrсни metodički uvod u proučavanje stvarnih predmeta (prirodoslovlje, povijest i zemljopis) u nižim razredima osnovne škole uveden je nastavni predmet „Početna stvarna obuka“, piše Kolić (2024). Kobali god. 1879. objavljuje priručnik *Zorna obuka* gdje „... učiteljima nastoji proširiti znanje i pomoći pri izvođenju nastave, a u njegovu prerađenom izdanju (1891) te u priručniku *Rukovođ za estetičko-etična štiva* (1893) više se bavio metodičkom poukom i odgojnim djelovanjem, zasnivajući ih na načelima Ziller-Herbartova pedagoškoga sustava i prihvaćanju novih dostignuća u pedagogiji“ (*Hrvatski biografski leksikon*). Inaba (2018) nalazi da je, uz ostale, jedna od ključnih sastavnica u pedagoškim tekstovima u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1918. godine odgoj karaktera putem „vizualne edukacije“ (zorna obuka) - uvjerenje kako se stjecanje neupitnog znanja ostvaruje promatranjem.

Zagrebački pedagoški časopis „*Kršćanska škola*“ izlazi 1897.-1945. god. (Tomić, 2024). Prva godišta časopisa koncipirana su na način da se u prvom djelu sveščića nalaze članci, zatim slijede recenzije knjiga i časopisa, vijesti i na posljednjoj stranici obavijesti. Jedan od prvih urednika časopisa

je Matija Seigerschmied (1897.-1906.) koji je izgleda promovirao načelo zornosti u nastavi te u časopisu objavljivao priloge koji podupiru nastojanja za zornošću. Sam Seigerschmied (1903) u predgovoru sedmom svesku *Kršćanske škole* sugerira: obučavaj zorno; vodi od poznatog k nepoznatom; djeluj kroz um na srce; odgajaj. Napise o promoviranju načela zornosti u nastavi u ovom članku sagledavamo u Seigerschmiedovu periodu uređivanja časopisa.

2. Razlozi nužnosti uvođenja zornosti u nastavu

Misli koje mogu uvesti u raspravu o primjeni načela zornosti u nastavi krajem pretprošlog i početkom prošlog stoljeća sadržane su u pitanjima koje je postavio jedan od autora s namjerom promoviranja zornosti: „Zašto mora biti obuka zorna, i kakova mora biti, da bude zorna? Zašto je najprije razumijevanje, a onda istom pametovanje? Zašto se mora odmah na početku obuke svratiti pažnja na cilj obuke? Zašto se mora građa na pregledne dijelove podijeliti? Što moram činiti, da mi bude predavanje zanimljivo? — Zašto mora obrazovanje volje početi priučavanjem? Kako će se uspješno priučavati djeca na dobro? Kako ću odučiti djecu zlih navada?“ (N., 1903a: 3)

Polazeći od načela da uspješna nastava mora biti zorna, Marić tvrdi da je upravo nedostatak zornosti „Ahilova peta“ učiteljskih škola onog vremena. Uzima za primjer nastavu gospodarstva i tvrdi kako je ona „u jednu ruku teoretska, a u drugu manjkava, dakle posve neuspješna“, i nastavlja: „Priznata je pak istina, da drugoga obučavati može samo onaj, koji sam zna, pa zato pitamo: s kakvim će, uspjehom obučavati u gospodarstvu naši sadašnji mladi, pa onda budući učitelji? Odgovor je jasan. Trebalo bi najprije provesti reformu učiteljskih škola, a tek onda moći će se od naših u principu zornosti podučavanih i osposobljenih učitelja, budu li ispunjeni ostali uvjeti, očekivati povoljni obučni rezultati“ (Marić, 1906: 12). Slično i Vuković (1903: 250). On inzistira da se hrvatsko školstvo otrese već jednom verbalizma i krene zornim putem: „Ne koristi bubati praznih riječi, već treba sve posmatrati svojim očima. Bolje pravom zornošću steći manje pojmova, ali pravih, nego bubanjem napuniti punu glavu, pa od toga svega ne imati koristi. Binički kaže, da oni, koji bubaju sa svojim pitomcima prazne riječi, naprosto mlate praznu slamu, a to je i živa istina, koju bi mogao dokazati svaki naobražen čovjek svojim školskim znanjem.“ Schneider (1904a: 40), pak, tvrdi da su djeca koja usvajaju znanje isključivo na teorijskoj razini „okati slijepci“ i to zato „jer same tuđe misli i riječi teku iz njihovih usta“, te dodaje na drugom mjestu (1904b: 299): „Velika je to mana, što u nekim školama premalo ili nikako ne upotrebljavaju sam predmet u obuci, te djecu prisiljavaju da govore s predodžbama, kojih ili nemaju ili su nepotpune i krive. Učitelj nastoji onda te nedostatne predodžbe nadoknaditi svojim tumačenjem, navađajući djecu katehitički, da odgovore, kao da zbilja imadu savršene predodžbe, a ova ne nalazeći uporišta ni u svojoj duši, ni u nazočnim zorovima, uče naizust samo riječi, i eto gotove pouke o riječima, mjesto o stvarima.“

Neki učitelj pojašnjava zašto ne žali vremena protumačiti svaki pojam za koji misli da ga učenici ne razumiju: „Kad sam ono u mladosti grijao školske klupe, a glavu trpao svakojakim znanjem, mnogo put se protivila moja pamet toj silesiji imena i pojmova. Mnogo je puta manjkalo zorova, a katkada [su] se pojmovi do smiješnosti miješali“ (H., 1905: 145). I Schneider inzistira da nastava uvijek započinje motrenjem, a ne verbalnim opisivanjem, po mogućnosti u prirodi: „Da se udovolji zahtjevu zornosti, zato odvedimo djecu u narav, tu divnu božju baštu: ondje neka neposredno motre predmete — najprije stvari, onda riječi. Nama se je oteti neposrednomu onom verbalizmu, onoj rak rani na organizmu našega školstva“ (Schneider, 1904b: 298). Schneider (1904b) posebno tumači veliku važnost ekskurzija kako za učenike tako i za učitelje. Tako su, u nastojanju da „obrazovanje bude što zornije“, tj. kako bi „proširili znanje i iskustvo“ i zagrebački učiteljski pripravnici vođeni na izlete po različitim dijelovima države (Lukić, 1903).

Uz stalno ukazivanje na pomanjkanje „očiglednosti“ u nastavi, navedeni su, kao potpora zornosti u naobrazbi, poticajni primjeri. Tako, u *Kršćanskoj školi* može se pročitati izvještaj o osnivanju Guglerove zaklade za stipendiranje praktičnog obrazovanja ženske mladeži. Zaklada će inzistirati na praktičnom obrazovanju svojih stipendistica: „Jer mjesto da si učenica u VII. i VIII. razredu prisvaja teoretično znanje, koje za kratko vrijeme djelomice zaboravi, poučavat će se kroz dvije godine u praktičnom kućanstvu. Ona će se po tom odgojivati za praktičnu gospodaricu, a to je [od] eminentne vrijednosti, jer jedino ovim putem možemo do dobrih gospodarica u višim slojevima doći, do gospodarica, kojima će vrtljarstvo i kuhanje kao i kućanstvo uopće poznato biti. Nu mogao bi nam tko prigovoriti, da će ovima tada manjkati viša naobrazba. Na to odgovaramo, da ne će doduše znati kubirati i tjelesnine ovog ili onog tijela proračunati, što djevojke i onako za kratko vrijeme zaborave, ako se

ovim predmetima kašnje ne bave; ali sve ostale predmete mogu si vlastitim čitanjem prisvojiti u toliko, koliko će za opću naobrazbu potrebno biti“ (N., 1905d: 238-239).

3. Temelji nužnosti uvođenja zornosti u nastavu

Josip Schneider (1904b: 251) piše uz ostalo i o važnosti načela zornosti u nastavi općenito. Pita što je to „zor“, i odgovara da je to psihološki pojam: „Zor je skup raznih zamjetaba, što potječu od kojeg vanjskog predmeta. (...) Zor postaje u našoj duši, ako spoljašnji svijet podražuje naša osjetila, a ova osjetne živce; osjetni živci vode podražuje u moždane, a ovi ih vode u dušu.“ Schneider (1904b: 251) zatim odgovara na pitanje što je to „zorna obuka“ ili „početna stvarna obuka“: „... učevni predmet, kojim se djeci mora manjkavost u njihovom spoznavanju i govoru ispraviti i urediti, te obuhvaća sve stvarno znanje, što se proučava u prvoj i drugoj školskoj godini, i to prije raznih grana stvarne obuke, da se položi temelj daljnjemu duševnom razvitku, te pripravlja učenike za realnu obuku.“ Dodaje kako je od uvođenja „zorne obuke“ u osnovne škole „prošlo već i koje stoljeće“. Naime, nekoć se u osnovnim školama inzistiralo na izučavanju jezika dok su stvarno znanje zanemarili.

Individualnost svakog čovjeka ovisi o množini, valjanosti i jakosti njegovih osjetilnih predstava, tvrdi Schneider (1904b: 266), i nastavlja: „Opažanje i iskustvo stečeno empiričkim putem dovađa najbolje učenika do razmatranja i promišljanja. Lakoća percepcije, koja je posljedica revna zorna gledanja, rasterećuje dijete jer se ne duši pod teretom memorijalnog gradiva, a to je, ako se tiče riječi bez predodžbi i zorova. Čutilima učenikovim treba podati hrane, pa ćemo tako sav ostali duševni razvitak nasporiti. Zorovi i predodžbe temelj, su svakoj našoj spoznaji; što nismo čutilima stekli, teško ili nikako ne razumijemo, a nesigurno pamtimo. (...) Samo onaj, koji je stekao dosta vidnih predodžbi, taj može i dalje duševno raditi, jer će pomoću mašte pojedine predodžbe poređivati, odrediti, im odnošaj, stvarati opće slike, te dotjerati do logičnoga pojma. Tako stečene predodžbe osnov su cijelom mišljenju te što oko dječje više neposredno promatra, bit će i obuka naprednija i uspješnija. Pojam stiće se samo zrenjem i poređenjem, te nikako drugačije. Učenik neka sam radi, sam misli, sam stvara. Uzgojno može vrijediti tek ono, što po psihološkim zakonima budi energiju mišljenja i duševnoga rada. Dijete ne smije biti naprosto pasivan motrilac u obuci, ono neka radi i opći sa svim predmetima, što ih proučava, upravo onako, kako to čini u svom domu u obitelji.“

Schneider (1904b: 267) prihvaća načela Komenskog i njegove opaske o odgoju. Tvrdi kako izlaganje u nastavi ne smije započeti pojmom. Učitelj, naime, treba djeci najprije podati neku konkretnu građu, razne pojedinačne predodžbe, koje će učenik usvojiti. Zatim će učitelj te predodžbe nastavnom obradom pretvoriti u pojam. Načelo „obučavaj zorno“ Schneider označava kao najvažnije didaktično načelo i shvaća ga u smislu da nastava mora počivati na „konkretnoj podlozi“. Uvjeren je kao to načelo treba provesti na svim stupnjevima nastave i u svim nastavnim predmetima. Konstatira kako je „stvarno“ (praktično) znanje potrebno svakom čovjeku. Slično tvrde i drugi autori, kao stanoviti „P“ (1903: 410): „Načelo je zornosti jedno od najglavnijih načela u obuci i to s potpunim pravom, jer su zorovi temelj svakomu duševnom radu.“ te i drugi autori (N., 1904b: 367). Ipak, valja paziti da pri tom učitelj ne prekorači dječje shvaćanje i interes. „Ne dajmo djeci gotovih pojmova, jer su to prazne riječi, već ih priučavajmo, da si sama stvaraju pojmove (...). Djeci treba podati zgodu, da sama motre, da su aktivna, jer će si tako duševnu snagu vježbati i jačati, a obuka će postati zanimljivom“ (Schneider, 1904b: 299). Čak i ideali trebaju biti zorni: „Idejal je zorna ideja, zato ga se mora zorno predočiti. Zadaća je pouke, da razvija ideju kano uzrok, silu i zakon, pa da je u idejalu gleda kano istinitosti oživotvorenu istinu. Uz to mora pobuditi pouka oduševljenje, ljubav i nagon za podražavanjem. Zornost idejala i razvitak njegove ideje postizava pouka spoznavanjem. Ona mora da pobudi ljubavi i oduševljenja, djeluje na čuvstvo, da nagon za oponašanjem na temelju razuma i čuvstva potiče volju, te ona po samostalnoj težnji i slobodnim i razumnim htijenjem nastoji, da oživotvori idejal u svojoj osobi. Ideja je duša idejala, koja se mora svestrano spoznati, a da se to uzmogne, mora se zorno predočiti“ (B., 1904: 292).

Još uvijek postoji mnogo prigovora „zornoj obuci“, nalazi Schneider, i to od strane same inteligencije koja prigovara da se radi o tek jednom školskom predmetu čiji je najveći domet „razgledavanje slika“ a mladež se samo „zabataljuje i na laki posao privikava“. Schneider (1904b: 220) upućuje i na ove bojazni: „Da ne uzgojimo provejane i tobožnje mudrace, pazimo da u našim gojencima ne će danas sutra praktična strana te obuke zagospodovati nad uzgojnom stranom, koja čovjeka čini idealnim i plemenitim.“ Isti tvrdi da prigovor nije opravdan: „Tomu prigovoru uzrokom je krivo

shvaćanje, što mnogi i ne znade, da u uzgojnoj školi nije glavna stvar znanje, nego razvitak duševne snage“ (Schneider, 1904b: 221). Na drugom mjestu piše: „Zornom obukom navađamo mladež, da dobro vježbaju očinski vid, i ono, što je oko zapazilo, da umom svojim zaodijevaju u rečenice dobre i sadržajem i namještajem. Mladež se tako navraća na samostalan rad, oštre im se umne sile, spremaju se ljudi, koji će čitavoga svoga vijeka svojom svjetlošću svijetliti“ (Schneider, 1904a: 40).

Pogrešnom shvaćanju „zorne obuke“ doprinio je Pestalozzi. „Po mnijenju Pestalozzijevu svaki je zor složen od broja, riječi i oblika. On je svojim učevnim oblikom, jer je sam opisivao predmet, pa djecu, pa djecu onda navraćao, da ponavljaju njegove riječi, početnu stvarnu obuku svrnuo s prave, konkretne staze i navratio na riječ. Iz te zablude rodile su se vježbe 'u govoru i mišljenju'“ (Schneider, 1904b: 251). Herbart, naprotiv, upozorava ne te zablude u metodici. „Hertbart tvrdi da ima konkretnih zorova, ali ti su nepotpuni, pa se moraju tek popuniti; a ima čuvstava i težnja, ali te su slabe u djece, i ova im uzroka nijesu zapazila, te ih treba na to navesti; ima i riječi, koje dijete ne pozna, a ono ih mora naučiti. To sve obuhvaća stvarna obuka“ (Schneider, 1904b: 251).

4. Pomagala u nastavi

Schneider (1904b: 252) tvrdi kako nije jednostavno provesti „zornost u obuci“. Zato ukazuje na važnost pomagala u nastavi: „Učila imadu da pospješe, prikrate tečaj životnog iskustva, ali ne smiju pri tom skrenuti sa prirodnog puta, psihološkog puta, te su valjana, ako su ostala na tom putu. Učilo nam mora udešavati uređenje znanja o predmetima, što ih neposredno zamijećujemo, namakne priliku steći ovakove spoznaje, do kojih ne možemo doći neposrednim zamijećivanjem u zbiljnosti.“ No, uočava da se u korištenju pomagala otišlo u krajnost: pomagala su preplavila područje školskog rada. Bit „zorne obuke“ nije u tom da se djeci pokaže što više različitih nastavnih pomagala, tim više ako su učila neadekvatna. U nastavku se Schneider (1904b) usmjerava na zornost u nastavi zemljopisa, gdje razlikuje *zorna pomagala* (učila) i *metodička pomagala*. Stanoviti „P“ (1903) razlikuje *prirodna* i *umjetna* (modeli i drugo) pomagala. Druga se rabe onda kad nema prvih, npr. preparirane životinje, reljefni prikazi i sl. Taj autor tvrdi da se školu nastoji snabdjeti različitim učilima „baš radi toga osvane svaki čas novo kakvo učilo, ili staro, samo drugačije udešeno ili malo dotjerano“. Nerijetko su to stvari bez osobite vrijednosti. Zato predlaže prethodno dokazivanje praktične vrijednosti učila kako bi se uštedio novac te kako bi se škola snabdjela korisnim učilima.

„Zorna obuka“ može se izvoditi na mnogo načina, pa i kroz proučavanje umjetničkog djela (N., 1903b). Zornoj poduci u školama mogu poslužiti i poslovice. Upravo poslovice imaju bogatu građu te se mogu koristiti ne samo za usvajanje vrijednosnog pologa nego i za vježbu u hrvatskom jeziku (— a—, 1903b). Nepotpisani autor članka „Potreba zornosti u pjevanju po kajdama“ piše kako temelj „pjevanja kao i sviranja po kajdama jesu ljestvice“ pa u tom smislu navodi metode kako postići da djeca što lakše shvate ljestvice i pripadajuće glasove (N., 1905c). Korisno je da škole posjeduju i neka zorna sredstva protiv alkohola: slike, plakate itd. (N., 1905e). Na svoj način podupire zornost u učenju i recenzent knjige „The story of My Life“ autorice Hellen Keller. U opisu njezinog mukotrpnog tjeka učenja stoji i ovo: „Ali oni pojmovi, koji su u savezu s riječima, manjkali joj posvema. Mnogo je trebalo naprezanja, dok je pojmla sricati riječi. Jelena pripovijeda sama zornim načinom, kako su joj na zdencu podali pojam 'voda' i kako je istoga dana stekla još više duševnoga blaga“ (N., 1905b: 197).

U *Kršćanskoj školi* pisano je i o izložbama (nastavnih) pomagala za zornost obuke. Popraćena je izložba u SAD-u na kojoj su prezentirana njemačka nastavna dostignuća s naglaskom na „novijim nastojanjima oko zornosti u reformiranim zavodima“ i to posebno u području prirodoslovlja i medicine (N., 1904a). Vuković (1903: 233) piše o izložbi učeničkih radova u Nikincima: „U ostalom, što vrijedi prava zornost obuke, vidjelo je prisutno učiteljstvo iz grafičnih radnja ove škole, jer te su radnje svakako pouzdano ogledalo za prosuđivanje rada ovoga zavoda.“

Učitelj je učenicima najbliži i najbolji predmet zornog promatranja, tvrdi drugi autor. „Ljubav učitelja prema učenicima, njegova iskrenost u riječima i činima, njegova pravednost, njegova sigurnost u predavanju, njegovo mirno ponašanje, njegova ozbiljna i očinska stega, sve to sili dijete, da ga ljubi, da štuje i da ga nasljeduje. Jači je primjer od riječi“ (B., 1904: 309). Učitelj je ključan u posredovanju znanja putem načela zornosti: „Znade li učitelj po zakonima psihologije i logike, a po načelima, koja su na tim znanostima u metodici postavljena obučavati, sigurno ne će ni uspjeh izostatiti“ (P., 1903: 410). Organizirane su edukacije učiteljstva o „zornoj obuci“. „Truhelka [je] bio okretan učitelj, te preduzeo jednu partiju 'zorne obuke' na sveopće zadovoljstvo prisutnih, a uzbuđenost i začuđenje u samom, naročito starijem učiteljstvu. Iza toga slijedilo [je] pokusno predavanje iz početnice po 'Upravniku'

glaskujućim načinom. Napokon primio [je] sam predsjednik jedno štivo iz 'Prve slovničke čitanke', te ga s učenicima II. razreda obradio stvarno i slovnički" (Vrbanić, 1904: 180).

5. Načela zornosti u katehiziranju

U časopisu *Kršćanska škola* ukazano je na to da su neki nastavni predmeti pogodniji od drugih za podučavanje prema načelima zornosti. Npr. matematika se „... može svaki čas lako zorno predočiti pomoću risanja i konstrukcija, čega ne može n. pr. u povjesti [!] ili prirodopisu“ (B., 1905: 11). Dok se predmet obrađuje zorno „... treba da [se] više gleda na fiziološko-bijološki način razmatranja, a ne na logičko-sistematski“ tvrdi neimenovani autor (N., 1904b). Upravo to jest i glavni razlog da se drugi autor u jednom nastavku svog poduljeg članka pita, protivno do sada rečenom, je li načelo zornosti praktično provedivo na svim vjerskim istinama: „Što se ima tražiti od pripovijedanja? Mora li zrenje biti pripovijest [prigovor „münchenskoj metodi“] ili se može upotrijebiti koje drugo zorno sredstvo? U kojem odnošaju stoji zor prema pripovijedanju, odnosno razjašnjivanju?“ (N., 1905a: 135) I drugi upozoravaju: „Ali ne valja zabrazditi predaleko, pa misliti, da se daje zorno predočiti i ono, što nikomu nije zorno. To ne valja“ (P., 1903: 410).

Zorno podučavanje u vjeronauku zbilja je znatno teže, tvrdi Jagić (1905: 104). Ono se može tek donekle provesti. Ponaosobu su koriste ilustracije. „Zorno se može djecu poučavati, kako će se prekriti, pokazujući im, a može se i znak sv. križa nacrtati na tabli. Ali je najvažnije zorno poučavanje kod bibličke povjesti [!], kojoj valja da protestantizam (jer je to nešto „rukopisateljnoga“) dobrim dijelom ima zahvaliti, što kako tako opstoji.“ Jagić nalazi dvije vrste slika: prirodne („naravne“) i idealističke („esetične“). Za prve kaže da djeluju na razum i razjašnjavaju pojmove (npr. slike značajnijih biblijskih toponima) dok druge djeluju na osjećaje. Treba izbjegavati „razmažene slike francuske manire“. Slike trebaju biti velike, u bojama, pristojne. Preporuča se i nabava uređaja koji projicira slike. Jagić podsjeća da je moguće upotrebljavati i druga pomagala: misna ruha, pohode crkvama, razgledanje sakralne umjetnosti i drugo.

I autor Ettinger (1904: 99) piše da je korištenje slika u nastavi „zgodno zorno sredstvo“ (iako, ne isključivo i nužno sredstvo) kojim se djetetu mogu prikazati manje poznate stvari. Slike „omogućuju sagledavanje cijelog događaja“. „Svaka nova misao, koju [učitelj] izriče, sadržaje riječi i izraza, kojih se boji, a da ih dijete ne shvata, te zato mora sjećati na poznata prikazivanja, od njih krčiti put do novih spoznaja po novim riječima, biblijske izraze zamjenjivati lakšim, razumljivima i t. d.“ Zatim „slike oživljuju pojedine biblijske događaje“ jer i samog čovjeka smještaju u ono vrijeme kad se događaj zbio te pomažu djeci da putem mašte ponovno dožive neki događaj. „— Zgodno zato veli Palmer u svojoj katehatici: želiš li djetetu biblijski događaj učiniti zornim, shvatljivim, tada mu podaj ne samo živu riječ, već i nešto za vidjeti, daj mu bojadisanu 'veliku sliku'“ (Ettinger, 1904: 100).

Fabris (1907) piše o biblijskim slikama za zornu obuku koje se koriste u Dalmaciji. Predlaže da se učine i bolje slike koje će pratiti Hefflerov *Rukovođ*. Nada se da će jednom za sve hrvatske zemlje biti iste slike i isti katekizmi. Slično u narednom članku autor piše i o biblijskim pripovijestima. Uspoređuje bečko i zagrebačko izdanje Simončićevih biblijskih pripovijesti. Autor „Dr. D. G.“ (1907) predlaže da se niti ne treba za osnovnu školu pisati biblijsku povjesnicu nego samo biblijske pripovijesti; pripovijesti trebaju biti zorne; u pripovijestima treba što više istaknuti značajnija mjesta za izvođenje željenog nauka; u biblijskim pripovijestima trebali bi se nalaziti primjeri na koje se poziva katekizam; pripovijesti trebaju biti napisane lakim i razumljivim jezikom i stilom; treba izostaviti riječi koje djeca ne razumiju; svakom štivu valjalo bi priložiti pitanja o pripovijestima; biblijske pripovijesti, a i sama knjiga, treba biti što kraća. U nastavku autor donosi svoje ispravke u pojedinim (postojećim) pripovijestima. Shvaćajući vrijednost ilustracija za provođenje „zorne nastave“, učitelj Truhelka je donio iz Praga netom objavljene „slike za zornu obuku“ u osnovnoj školi (Vrbanić, 1904). U kontekstu promoviranja zorne metode nastave neki učitelj navodi svoje kriterije za procjenjivanje ilustracija u školskim udžbenicima: moraju biti lijepe, jasnih obrisa, pratiti napisani tekst i drugo (H., 1905).

S načelom zornosti u nastavi redovito se dovodi u svezu i psihologija. Štoviše, tvrdi se kako su metodika i pedagogija tek primijenjena psihologija. Upravo iz tog razloga nužno je da pedagog i metodičar posjeduju i neka znanja iz psihologije (N., 1903a). Za promoviranje „psihološke metode“ ali i „zorne obuke“ na svoj način je značajan Hefflerov tekst o metodici nastave vjeronauka koji je u KŠ objavljan u nastavcima: *Metodika za vjeronauk u nižim pučkim školama* (Zagreb, 1903). Knjigu je objavila *Kršćanska škola*. U recenziji Hefflerove *Metodike za vjeronauk u nižim pučkim školama* uz ostalo stoji da Heffler piše zorno, daje praktične upute kad se koji oblik podučavanja ima koristiti.

Opširno opisuje i sredstva u nastavi: sredstva za stjecanje znanja (predočivanje, pokazivanje, opisivanje, pripovijedanje, razjašnjavanje, prikazivanje, izvođenje i dokazivanje, o pitanju i odgovoru), sredstva za učvršćivanje znanja i tehnička pomagala u nastavi (—a—, 1903a). Heffler (1903: 14) pak tvrdi: „Iskustvo mnogih velikana jamči nam, da su ove zasade zdrave, jer su prirodne: logički i psihološki opravdane.“

6. Zaključak

Kršćanska škola, kao pedagoško-znanstveni časopis, (ponaosob godišta 1903.-1905.) nastoji doprinijeti podizanju kvalitete nastave u mnogim segmentima njezinog odvijanja: higijena, matematika, zemljopis, kateheza, i drugima. Usvajanje načela zornosti u izvođenju nastave ide za utemeljenjem nastave na principima modernih znanosti onog vremena a onda vjerojatno rezultira i modernim odgojno-obrazovnim smjernicama. Prevladava uvjerenje da će primjenom te napredne metode u nastavi učenici cjelovitije usvojiti i duže u svijesti nositi školska znanja nego li kad pojmove memoriraju bez dubljeg shvaćanja onog što uče naizust. Na području školskog vjeronauka moguće da je upravo iz tog razloga s velikim oduševljenjem dočekana Hefflerova *Metodika*, a onda i njegov *Rukovođ*. Međutim, uočena su i neka ograničenja zornog podučavanja i to upravo u području povijesti, vjeronauka i nekih drugih predmeta.

Nastojanja za zornošću u nastavi ni u suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu nisu izgubila na svom značenju. I danas se inzistira na zornosti u nastavi kako na nižim tako i na višim stupnjevima obrazovanja s tom razlikom da se danas više nego li u gore navedenim člancima inzistira na praktičnom obrazovanju za privredu, te na interdisciplinarnosti i inkluziji. Svakako bi valjalo obratiti pozornost na financijsku (cijena pomagala u nastavi) i vremensku (cjeloživotno obrazovanje) ekonomičnost pri provođenju principa zornosti u nastavi.

LITERATURA

- a—. (1903a): Metodika za vjeronauk u nižim pučkim školama. Napisao Ferdo Heffler, vjeroučitelj u kr. muškoj učiteljskoj školi i vježbaonici u Zagrebu. Zagreb 1903. Naklada „Kršćanske škole“. *Kršćanska škola*, 7. 13. 264–267.
- a—. (1903b): Poslovice u pučkoj školi. *Kršćanska škola*, 7. 17. 321–325; 7. 18. 337–340; 7. 19. 353–355.
- B., I. (1905): Vrijednost matematike po uzgoj razuma. *Kršćanska škola*, 9. 1. 8–11.
- B., Sp. (1904): Idejal [!], život i škola. *Kršćanska škola*, 8. 20. 307–309.
- Ettinger, M. (1904): O koristi biblijskih slika u školskoj obuci. *Kršćanska škola*, 8. 7. 97–100.
- Fabris, S. (1907): Biblijske slike za zornu obuku. *Kršćanska škola*, 11. 5. 73.
- Filipović, Vladimir. (1989): *Filozofijski rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Kutleša, S. (2012, ur.): *Filozofski leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- G., D. (1907): Što je s biblijom [!]? *Kršćanska škola*, 11. 3. 36–40.
- H. (1905): Moj album. *Kršćanska škola*, 9. 10. 145–147.
- Heffler, F. (1903): Katehitička metodika. *Kršćanska škola*, 7. 1. 9–15.
- Kobali, Milan. *Hrvatski biografski leksikon*, Preuzeto sa: <https://hbl.lzmk.hr/clanak/kobali-milan-ucitelj> [12. 11. 2024.]
- Inaba, M. (2018): A Micro-level Shift in Educational “Regime of Practices” under the Habsburg Monarchy: Historical and Psycho-Pedagogical Analysis of Luka Karaman’s Work School Bench. *Historijska Traganja*, 17. 35–60.
- Jagić, A. (1905): Pedagoško-katehitički tečaj u Beču. *Kršćanska škola*, 9. 7. 104–107.
- Kolić, L. (2024): *Prigodne teme u nastavi Prirode i društva*, Zadar: Sveučilište u Zadru (diplomski rad).
- Lukić, S. (1903): Eskurzija [!] učiteljskih pripravnika [1. 4. 1903.]. *Kršćanska škola*, 7. 7. 142–145.
- Marić, J. (1906): Nacrt normalne nastavne osnove za opetovnice u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. *Kršćanska škola*, 10. 1. 8–13.
- N., N. (1903a): Dušoslovlje u uzgoju i nastavi. *Kršćanska škola*, 7. 1. 2–4.
- N., N. (1903b): Izvanredna pojava. *Kršćanska škola*, 7. 2. 38.
- N., N. (1904a): Njemačko školstvo na svjetskoj izložbi u St. Louisu. *Kršćanska škola*, 8. 3. 48.
- N., N. (1904b): Prirodoslovna obuka u pučkoj školi. *Kršćanska škola*, 8. 23. 367.
- N., N. (1905a): Nekoliko misli o psihološkoj metodi u obuci o nauci vjere. *Kršćanska škola*, 9. 13. 193–195.

- N., N. (1905b): Pedagoško remek-djelo. *Kršćanska škola*, 9. 13. 195–198.
- N., N. (1905c): Potreba zornosti u pjevanju po kajdama. *Kršćanska škola*, 9. 18. 282–285.
- N., N. (1905d): Viša i niža djevojačka pučka škola Uršulinskog samostana u Varaždinu. *Kršćanska škola*, 9. 15. 238–239.
- N., N. (1905e): Škola protiv alkohola. *Kršćanska škola*, 9. 20. 320.
- P. (1903): Nešto o računalima. *Kršćanska škola*, 7. 22. 409–412.
- Schneider, J. (1904a): Čega bi nam trebalo u zemljopisnoj obuci? *Kršćanska škola*, 8. 3. 38–40.
- Schneider, J. (1904b): Zornost u zemljopisnoj obuci. *Kršćanska škola*, 8. 14. 220.
- Seigerschmied, M. (1903): P. n. gospodine! [Predgovor uvezanom svesku KŠ „Tečaj VII“]. *Kršćanska škola*, 7. 1. I-II.
- Tomić, D. (2024): Filozofske teme u starijoj hrvatskoj periodici: časopis *Kršćanska škola*. Izlaganje na 32. Dani Frane Petrića, 22.09.2024–28.09.2024.
- Vrbanić, L. (1904): Dr. Josip vitez Hajnović. *Kršćanska škola*, 8. 12. 177–183.
- Vuković, F. (1903): Školska izložila u Nikincima. *Kršćanska škola*, 7. 12. 249–251.
- zorna nastava*. *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Preuzeto sa: <https://enciklopedija.hr/clanak/zorna-nastava> [12. 11. 2024.]

THE PRINCIPLE OF INTUITIVE INSTRUCTION IN TEACHING, ACCORDING TO THE MAGAZINE CHRISTIAN SCHOOL

Abstract

The article presents the results of research into articles in the magazine "Kršćanska škola (Christian School)" (Zagreb, 1897-1945) about "intuitive instruction or intuitive training". It was found that the magazine directly promotes awareness in teaching while respecting the child's psychophysical condition. Intuitiveness is promoted through articles, even those that do not directly connect with the magazine's primary preoccupation, for example, "Intuitiveness in Teaching Geography" or "Intuitiveness in Teaching Mathematics". The "Intuitive method" is also promoted through "The Herald" (magazine section) by conveying news from around the world that supports the introduction of the new method in teaching. From time to time, the magazine publishes criticisms of "intuitive training". This article was written as a part of the project New Topics in Croatian Philosophy from 1874 to 1945 financed by Croatian Science Foundation under the number IP-2022-10-5438.

Keywords: *primary education, teaching methodology, teaching aids, Croatian periodicals, „Christian School“*

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

371.13(082)
371.3(082)

УЧИТЕЉСКИ факултет на мађарском наставном језику. Међународна методичка конференција (13 ; 2024 ; Суботица)

Компетенције [Електронски извор] : зборник радова = Kompetenciák : tanulmánygyűjtemény / 13. међународна методичка конференција, Суботица, 7-8. новембар 2024. = 13. Nemzetközi Módszertani Konferencia, Szabadka, 2024. november 7-8. ; [уредник Márta Törteli Telek]. - Суботица : Учитељски факултет на мађарском наставном језику, 2024

Начин приступа (URL): <https://magister.uns.ac.rs/publ/2024/978-86-81960-32-5>. - Начин приступа (URL): <https://magister.uns.ac.rs/Kiadvanyaink/>. - Начин приступа (URL): <https://magister.uns.ac.rs/Публикације/>. - Насл. са насловног екрана. - Опис заснован на стању на дан 30.01.2025. - Радови на мађ., хрв. и енгл. језику. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-81960-32-5

а) Учитељи -- образовање -- Зборници б) Васпитачи -- образовање -- Зборници в)
Учитељи -- Компетенције -- Зборници г) Васпитачи -- Компетенције -- Зборници д)
Настава -- Методика -- Зборници

COBISS.SR-ID 162035721